

K OTÁZCE SOCIALISTICKÉHO VLASTNICTVÍ DOBROVOLNÝCH SPOLEČENSKÝCH ORGANIZACÍ

doc. dr. Stanislav Stuna, kandidát právních věd
vedoucí katedry čsl. práva Vysoké školy ekonomické

Ve svém diskusním příspěvku se chci dotknout jen jednoho, poměrně úzkého problému, a to problému vlastnictví dobrovolných společenských organizací.

Diskutuji k této otázce zejména ze dvou důvodů:

1. Je to otázka, která se vyskytuje často v diskusích s pracujícími o návrhu nové ústavy.

2. Tuto otázku naše právní teorie dosud uspokojivě nezpracovala a že není teoreticky dořešena, působí řadu potíží a nejasností v naší právní praxi.

Jsem si ovšem vědom, že nejde o otázku vzhledem k návrhu nové ústavy zásadní. Volím poměrně úzký problém i proto, že osvětlením zásadních otázek návrhu nové ústavy se zabývalisoudruzi v hlavních referátech.

V článku 8 odst. 1 návrhu nové ústavy se praví, že společenské socialistické vlastnictví má dvě základní formy: státní vlastnictví a družstevní vlastnictví. Ústava zde vyjadřuje skutečnost, že v naší společnosti existují dvě základní formy společenského socialistického vlastnictví ve smyslu vlastnictví jako základního, určujícího prvku výrobních vztahů, tj. ve smyslu vlastnictví jako společenského vztahu k výrobním prostředkům. Ostatní vztahy lidí ve výrobě a rozdělování jsou pak derivátem tohoto základního ekonomického vztahu, tj. vlastnictví výrobních prostředků. To znamená, že i formy vlastnictví k předmětům spotřeby (společenské nebo individuální) jsou určovány vztahy mezi lidmi vzhledem k výrobním prostředkům. Právním výrazem vlastnictví výrobních prostředků ve smyslu ekonomickém je vlastnictví ve smyslu právním, ovšem může být právě vyjádřeno i jinak, jak se o tom již zmínil ve svém referátu prof. Knapp.

V naší společnosti existují tedy dvě formy společenského socialistického vlastnictví jako formy společenských vztahů k výrobním prostředkům — státní vlastnictví a družstevní vlastnictví.

Ovšem ve státním vlastnictví a v družstevním vlastnictví nejsou jen výrobní prostředky, jak na to bylo již ostatně poukázáno. Ve státním socialistickém vlastnictví a družstevním socialistickém vlastnictví je rovněž převážná část

prostředků, určených k společenské spotřebě. Jsou tedy státní socialistické vlastnictví a družstevní socialistické vlastnictví zároveň formami vlastnictví předmětů společenské spotřeby. Samozřejmě ve státním socialistickém vlastnictví jsou i předměty určené k osobní spotřebě občanů, pokud nebyly ještě mezi občany rozděleny podle zásad socialistického odměňování za práci ve prospěch společnosti, a to buď formou prodeje občanům v socialistickém obchodě, přenecháním do dočasného užívání za úplatu (půjčování průmyslových výrobků, nájem bytu atp.). Podobně i v družstevním vlastnictví jsou dočasně předměty určené k rozdělení mezi členy družstva (naturální dávky apod.).

Z tohoto širšího hlediska, z hlediska vlastnictví předmětů společenské spotřeby, existuje u nás ještě další, typická forma společenského socialistického vlastnictví, a to vlastnictví dobrovolných společenských organizací. Tato forma společenského socialistického vlastnictví není ovšem typickou — a to chci zdůraznit — jako forma vlastnictví výrobních prostředků. Dobrovolné společenské organizace vlastní především předměty společenské spotřeby. Dobrovolné společenské organizace vlastní sice ojediněle i výrobní prostředky a různé pomocné podniky společenských organizací, sloužící k zajištění základní činnosti společenských organizací, ovšem vlastnictví výrobních prostředků dobrovolnými společenskými organizacemi je případ atypický, podružný.

Jinak řečeno, dobrovolné společenské organizace, jejichž hlavní činností je činnost politická, kulturní, sociální, sportovní apod., potřebují k zajištění této činnosti určité materiální a finanční prostředky. Získávají je především z příspěvků svých členů. Dalšími významnými zdroji získávání materiálních prostředků potřebných pro hlavní činnost dobrovolných společenských organizací jsou různé formy vlastní činnosti (např. kulturní představení, sportovní akce apod.) a rovněž i pomoc státu formou předávání národního majetku do trvalého užívání dobrovolným společenským organizacím nebo formou dotací, finančních nebo materiálních příspěvků atp.

Majetek dobrovolných společenských organizací je společným majetkem kolektivu organizace, členů dobrovolných společenských organizací. Tento majetek spravují jednotlivé orgány dobrovolných společenských organizací podle stanov a jiných pravidel, určujících vzájemné vztahy členů a vnitřní organizační strukturu dobrovolné společenské organizace. Ochrana tohoto společenského majetku, jeho hospodárné využití, odpovědnost za hospodaření tímto majetkem v socialistickém vlastnictví apod. vyžadují i zde přísné dodržování zásad socialistické zákonnosti. Je žádoucí, aby se naše právní předpisy dostaly i v tomto směru na patřičnou úroveň a aby dosavadní nedostatky právní úpravy byly tu vyplněny.

Můžeme shrnout asi tak, že vlastnictví dobrovolných společenských organizací je vlastnictvím spotřebním, které je odvozeno od socialistického vlastnictví vý-

robních prostředků a tvoří organický doplněk tohoto vlastnictví, neboť výrobní činnost v naší společnosti je zaměřena k jednomu cíli, maximálnímu uspokojování stále rostoucích hmotných a kulturních potřeb pracujících. Svým spotřebním charakterem se společenské socialistické vlastnictví dobrovolných společenských organizací přibližuje osobnímu vlastnictví. Na rozdíl od osobního vlastnictví je však vlastnictvím kolektivním, neboť jeho obsahem je uspokojování společenských potřeb na rozdíl od uspokojování individuálních potřeb občanů, které se realizuje prostřednictvím osobního vlastnictví pracujících.

V rámci socialistického vlastnictví dobrovolných společenských organizací se dnes uskutečňuje významná část společenské spotřeby. Ostatní část společenské spotřeby se uskutečňuje v rámci státního socialistického vlastnictví (převažující část) z prostředků, které jsou ve státním vlastnictví, a rovněž i z prostředků, které jsou v družstevním socialistickém vlastnictví (mám na mysli např. kulturní zařízení, kulturní a sociální fondy apod. lidových družstev).

Domnívám se, že formulace, použitá v článku 8 odst. 1 návrhu ústavy, problematiku, na kterou jsem chtěl upozornit ve svém diskusním příspěvku, úplně nevystihuje, a proto využívám příležitosti, abych na to upozornil soudruhy, kteří pracují přímo v ústavní komisi a jsou zde přítomni.

Domnívám se, že otázku by bylo možno řešit jednoduše tím, že by se doplnilo, resp. pozměnilo znění článku 8 odst. 1 návrhu nové ústavy takto: „Společenské socialistické vlastnictví má dvě formy vlastnictví k výrobním prostředkům: státní vlastnictví, které je vlastnictvím všeho lidu (národní majetek), a družstevní vlastnictví (majetek lidových družstev).“

Bylo by ovšem také možno mluvit o třech formách společenského socialistického vlastnictví obecně: státním, družstevním a dobrovolných společenských organizací. Třetím možným řešením by bylo věnovat samostatný článek nebo odstavec vlastnictví dobrovolných společenských organizací s jeho charakteristikou jako vlastnictví k předmětům společenské spotřeby, a to někde mezi společenským vlastnictvím výrobních prostředků a osobním vlastnictvím pracujících.

Proč tuto poměrně úzkou otázku přednáším na půdě vědecké konference? Pokládám ji za důležitou i vzhledem k tomu, že návrh nové ústavy na několika místech, zejména v článku 5 a 16, zdůrazňuje rostoucí význam a úlohy dobrovolných společenských organizací v životě naší společnosti. Jak jsem se již zmínil, politická, kulturní, sociální a jiná činnost dobrovolných společenských organizací, která je jejich hlavní činností, nemůže být rozvíjena, aniž by dobrovolné společenské organizace měly k dispozici potřebné materiální prostředky. V tomto smyslu je vlastnictví dobrovolných společenských organizací typickou, třetí formou socialistického vlastnictví obecně. Jiné formy společenského vlast-

nictví v naší společnosti neexistují. Proto také nepokládám za správný výklad článku 8 odst. 1 návrhu nové ústavy v tom smyslu, že kromě státního a družstevního socialistického vlastnictví jako typických forem socialistického vlastnictví mohou v socialistické společnosti existovat různé další atypické formy společenského socialistického vlastnictví.

Je nepochybné, že rostoucí význam a úkoly dobrovolných společenských organizací v životě naší společnosti si vynutí, aby naši právníci více než dosud věnovali pozornost i otázkám postavení dobrovolných společenských organizací v majetkových vztazích. Je tu třeba ovšem zdůraznit, že vlastnictví dobrovolných společenských organizací není jedinou právní formou, kterou bude používán majetek k uspokojování společenských potřeb v rámci činnosti dobrovolných společenských organizací. Je tu další významná forma — předávání částí národního majetku do trvalého užívání společenským organizacím. Tyto dvě formy se budou vzájemně prolínat a jistě i právně bude nabývat stále většího významu forma předávání částí národního majetku do užívání společenským organizacím, které použijí tohoto majetku k uspokojování společenských potřeb v rámci své politické, kulturní a jiné činnosti.

Kromě toho v souvislosti s tím, že na ně přecházejí některé úkoly státních orgánů ve smyslu článku 5 návrhu nové ústavy, jsou dobrovolným společenským organizacím k splnění těchto úkolů svěřovány i určité části národního majetku, zejména finanční prostředky, s nimiž pak dobrovolné společenské organizace samostatně hospodaří (např. finanční prostředky určené státním rozpočtem pro účely pojištění jsou svěřeny ROH), přičemž na tyto případy nelze použít institutu odevzdání národního majetku do trvalého užívání. I tuto formu hospodaření dobrovolných společenských organizací národním majetkem je třeba pro potřeby naší praxe právní teorií rozpracovat.